

MATE ŠIMUNDIĆ

O ETIMOLOGIJI NEKIH FREKVENTNIH IMENA

Na području hrvatskosrpskoga jezika sve su vjere, odnosno crkve zatirale osobna imena domaćega podrijetla. Istina, sve ne bijahu skrajnje, ali im pada na savjest sakaćenje vrednota vlastita jezika. Razni crkveni oci mišljahu da znak vjere mora biti sadržan i u osobnome imenu. Ne treba ni spominjati kako je ovo prava besmislica. Ima ovdje i tragikomičnih slučajeva. Tako je jedna crkva »propuštala« ime Dejan zbog toga što se odlučiteljima činilo da je izveden od lat. deus — bog. Međutim, Dejan je pridjev trpni glagola dējati — činiti, raditi. Eto je i neznanje korisno.

U prvoj polovici XIX stoljeća, u preporodno doba, pojavio se pokret za ponašivanjem osobnih imena, što će reći za prevođenjem imena tuđega postanka, i istodobno oživljavanjem starih, davnašnjih imena. Što se tiče vrijednosti prevedenih imena, valja priznati da su u dosta primjera bili potpuno uspješni. Ali ima i promašaja. Upravo se kanim osvrnuti na njih. Kako tadašnji naši prevoditelji ne bi ispali nezalicama i šarlatanima — jer iz njihova cjelokupna djela izdvajam samo ono što nije uspjelo — potrebno je pripomenuti da se to događalo još dok etimologija bijaše u poveljama te naprosto oni ne mogahu mimo dometa znanstvene misli svojega časa. (Prisjetiti se je da je istom 1816. god. Franz Bopp otkrio srodnost indoevropskih jezika pa da zapravo otada počinje etimologija). O imenarstvu ili antroponimiji tada ne bi ni spomena! U svekolikoj je etimologiji imenarstvo bez sumnje najzapletenije poglavlje i mnoga pitanja očekuju rasplet. A ima pak podosta stvari gdje se još uvijek tapka na početku i griješi — slobodno to kažem — jednako kao što se stranputičilo u vrijeme naših dobronamjernih preporoditelja. Dakle, ni mi suvremenici nijesmo katkada sretnije ruke, negoli bijahu naši pradjedovi. Ufam se kako ću ta zastranjivanja i dokazati na više primjera.

Evo osvrta na nekoliko starijih prijevoda i novijih prevođenja:

ALOJZIJ — VJEKOSLAV. — U našim je sjevernim krajevima svaki Alojzij i danas Vjekoslav, u primorju je Vjekoslavom opet svaki Lujidi (tal. Luigi) i njegova odmilica ili hipokoristik Đidi (tal. Gigi). Talijansko ime Luigi postalo je od Alojzija. Dešava se i obratno, tj. da Vjekoslava zovu Alojzijem i Lujidijem te Đidijem, no ovo je rjeđe.

Teže je kazati otkada potječe ovakvo prevođenje, znan je, međutim, njegov službeni datum. Među prvima je svoje ime preveo jezikoslovac Vjekoslav Babukić (1812—1875). U Matici krštenih župnog ureda u Slavonskoj Požegi stoji podatak:

Die 16^a 1912 baptisatus est Aloysius filius legitimus Antonii Babukich et Agathe Kellekovicg...«

U vrijeme Hrvatskoga preporoda Babukić je postao prvim profesorom »ilirskoga« jezika u Zagrebu i u smislu tadašnjih nastojanja svoje je ime službeno okrenuo u Vjekoslav. Sudeći po svemu, on bi mogao biti prvi Vjekoslav, prvi nositelj toga imena u službenome značenju. Kasnije je ono postalo općim. Naravski, uskoro je stvorena i ekavska inačica Vekoslav.

Izgleda mi najvjerojatnijim da je Babukić prihvatio već opstojeći prijevod imena Aloysius, negoli da ga je on prvi preveo. Ipak bilo kako bilo, on se s njime složio.

Pored Aloysius latinski predložak još glasi i Aloisius. Prevoditelji nijesu išli dalje od navedenih predložaka, smatrali su kako su oni izvorni, latinski, i izvedeni od naziva biljke *aloje*. U bilinarstvu je to »aloë socotrina«, grč. aloë. Dragutin Simonović drži kako grč. aloë dolazi od arap. alloeh i znači »gorak« (v. Botanički rječnik, Beograd, 1959). Već se po fonemskome sastavu može vidjeti da ova riječ gotovo ne može biti arapska. Ona potječe iz sirijskoga (sirskoga) jezika.

Aloja veoma rijetko cvjeta, misli se da to biva svakih sto godina. A to je jedan vijek! Po tome onda Aloisius, Aloysius — Vjekoslav. Onaj koji bi trebao živjeti jedan vijek. I ne bi ovo bio ni slab prijevod kada bi Aloisius, Aloysius bio stvoren od naziva bilj. aloje, tj. aloë. Na nevolju, pravo je stanje daleko od ovoga. Oblici Aloysius, Aloisius nisu izvorna latinska imena, nego su *polatinjena*. Otkako je latinski bio postao nadnacionalnim jezikom, redovito su se polatinjivala imena i prezimena. Iskonski je oblik ovdje starovisokonjemački (dalje svnjem.) Alwīsi i značio bi »onaj koji je mnogo pametan.« Složen je od zam. al — sve i prid. wīsi — pametan.

Od lat. Aloisius, Aloysius postao je fran. Louis i tal. Luigi.

EMERIK — MIRKO. — S obzirom na fonemski sastav obaju imena izgleda kao da drugo ime izvire iz prvoga. Ovo je pak navelo na prstonarodnu etimologiju. I bit će kako je prilično stara, jer je u narodnoj pjesmi ban Emerik Derenčin prekršten u Mirka Derenčina. I da je tako do našega doba svjedoči podatak iz Krležina romana »Zastave«. U njemu jedna osoba ima prezime Emerički (izved. od imena Emerik) koje iz domoljubnih pobuda promjenjuje u Mirković.

K nama je ime Emerik pristizalo dvama putovima: iz lat. Emericus i njem. Emmerich. Oblik je Emmerich mlađi, nastao je od starijega Amalrich — koji je radin vladar. Složen je od amal — rad, djelo i rīhhi — vladar, poglavar. Emericus je tek polatinjen oblik.

Ranije u nas od njega bijahu Imrih i Jemrih. Od istoga je imena i mađarski Imre, koji preinačismo u Imra, i kojemu umetnusmo *h*, dakle Imbro. Od njih je više prezimena, npr. Imbrić, Imbrišak, Imbri-

šić, Imbrišimović, Imbrović, Jambrešić, Jambrišak, Jambrošić, Jambrović, Jemrić i brojna druga. Navodim ih stoga neka se vidi da se ne mogu dovesti ni u kakvu svezu s odmilicom Ibro, skrać. od Ibrahim.

FERDINAND. — U zanosu velika domoljublja hrvatski ga preporoditelji prevedoše kao Konjoslav, ali ne bi prihvaćeno jamačno zbog toga što njegov prvi član bijaše im. konj. A pritom je malo tko pomišljao da se ista imenica nalazi u imenu Filip (grč. Philíppos). Polazilo se od toga da je dotično ime postalo od njem. imenice das Pferd — konj. Odatle onda Konjoslav. Uostalom, ovako se misli i danas. Da bi se odbacila zablude, potrebno je predočiti stvarno stanje. U njem. stvarno glasi Ferdinand, no u nj je ušlo iz španjolskoga gdje je Ferdinando. Ime je nastalo u španjolskoj i raširilo se zbog toga što ga je nosilo više španjolskih kraljeva, pa jedan toskanski, austrijski i njemački. Sva je prilika kako je njegovim nositeljem u španjolskoj bio kakav zapadnogotski odličnik u razdoblju dok Goti vladahu tom zemljom. Tvrdim ovo zbog toga što se ime sastoji od gotskih riječi frithus — mir i mand, manthos — smion, odvažan. Prema tome, Ferdinand označuje »onoga koji je smion u miru.«

IGNACIJ — VATROSLAV. — Odavno se mislilo, drži se i danas, kako Ignacij dolazi od lat. Ignatius, a ono je — po njihovu — izvedeno od im. ignis — oganj, vatra. Točno je da je Ignacij od lat. Ignatius, a druga tvrdnja teško može stati. Rijetko je ime Ognjeslav postojalo još prije preporodnoga vremena, tada mu se pridružio Vatroslav. Među prvim njegovim nositeljima bio je veliki slavist Vatroslav Jagić. Do sada su oba raširena i k tomu obogaćena. Tako se nadijevaju Ognjemir, Vatromir, pa Ognjan/Ognjana, Ognjen/Ognjena i slično.

Premda je prevođenje naoko u redu, ipak ne bi pogođeno. Ignacij dolazi od lat. Ignatius, ali ovaj od grč. Ignátios, znači »rođen«. Od grčkoga je izvornika oblik Ignjatija/Ignjatije.

KARLO — DRAGUTIN. — Dragutin je rasprostranjeno ime po svemu prostoru hrvatskoga ili srpskog jezika. Njegova rasprostranjenost i velika učestalost leže u tome što je izveden od prid. drag, svakako najimenotvornije riječi u čitavu našemu imenarstvu, pored ljub i mil/mio. Premda je mlađe ime, ne osjeća se takvim, najmanje, pak, kao prevedenica. Jednostavno je »utonuo« među ostala imena stvorena od tog pridjeva.

U doba ponašivanja osobnih imena prevoditelji vidješe izvorni oblik u lat. Carolus, od kojega je njem. Karl. Prema njihovu bi Carolus ishodio od prid. carus — drag. mio. Tako onda Dragutin po uzoru na Milutin. Budući da je latinski jezik stariji od mnogih drugih evropskih jezika, smatralo se kako je on onaj domadar iz kojega izlaze mnoga imena što se nalaze u ostalim jezicima. Ta indoeuropeistika ne bijaše daleko odmakla od svojih početaka. Trebalo je čekati na Brugmanna i Delbrücka. A stvarnost najčešće bi obrnuta. Carolus je polatinjen oblik njemačkog imena Karl. Karl je nastao od svnjem. kar(a)l — čovjek, muž, suprug. Uzesmo ga izravno iz njemačkoga dajući mu svoj suf. morfem -a/-o, dakle, Karla/Karlo.

Od njega je franc. i engl. Charles.

Dalje bih se osvrnuo, nakratko, na manji broj imena koja se na isti način prevode i kao takva nadijevaju. Ovo se najbolje ogleda u raznim kalendarima. Kao da se povijest ponavlja. Nakon oslobođenja u našim je kalendarima sve više domaćih, u većini prevedenih imena. Ne treba sumnjati u dobru nakanu tih prevoditelja, ali su u koječemu podbacili. Svi ne imadijahu potrebitu stručnu spremu za taj posao. Dakako, navest ću manji broj primjera. I to:

AMALIJA. — Na izgled se čini kako je stvorena od lat. glagola *amare* — ljubiti, voljeti, pa je neki prevode imenom Ljubica. Ime je, međutim, dvojaka podrijetla, i bit će kako su se oba ukrstila na našem prostranstvu. Evo ih:

a) Grč. *Amaliá* — koja je nježna. Od *amalē* — nježna, meka.

b) Njem. *Amalia*, *Amalie* izvedena od prvoga člana složenica *Amalberga*, *Amalberta*, *Amalfrieda*, *Amalgund*. U osnovi je svnjem. *amal* — rad, djelo.

FAUST. — U njem. je *die Faust* — šaka, pesnica. Zahvaljujući Götheovoj drami *Faustu*, čini se da je ime Faust njemačkoga postanja. Ne, ime je od lat. *Faustus* — blagoslovljen, sretan.

AUGUST i GUSTAV. — Navodim ih zbog toga što ih često poistovećuju. Smatra se, naime, kako je Gustav postao od Augusta. Istina je jedino da se neutraliziraju njihove odmilice (hipokoristici). Od oba postaju: *Gusta*, *Guste*, *Gustek*, *Gusti*, *Gusto*. A ovo je, pak, posve slučajno.

August je od lat. *Augustus* — uzvišen. Gustav je njem. ime primljeno od švedskoga *Gustaf* — onaj koji je kraljevsko žezlo, palica. Složen je od *kung* — kralj i *staf* — žezlo, palica.

HERMAN. — Tko i malo zna njemački, obično u ovome imenu vidi riječi *das Herr* — gospodar, gospodin i *der Mann* — čovjek, muž. Po ovome bi ime značilo »onaj koji je gospodin čovjek«.

Herman dolazi od njem. *Hermann*. Prvotni je njegov oblik svnjem. *Hariman* — onaj koji je vojni čovjek. Sastavljen je od *hari*, *heri* — vojska i *man* — čovjek, muž.

KAMILA. — Misli se da je im. *kamila* (od grč. *kámēlos*), tj. deva uzeta za osobno ime. Kako deva ne uživa glas ugledne životinje, to je dato ime u nas rijetko. Stvarno je *Kamila* od lat. *Camilla*, izved. prema muž. *Camillus*. Ovo, pak, od feničkoga *Qadmél* — Božji vjesnik. Od *qadm* — vjesnik, teklić i *El* — Bog.

Dakako, opstoji još i *Kadmila* prema muž. *Kadmilo*.

KARMEN. — Mnogima se dopala prkosna Španjolka *Carmen*, junakinja istoimene Bizetove opere te su je počastili nadijevajući ime svojoj kćeri. Doda li se k tomu da se općenito smatra kako je to zapravo lat. imenica *carmen* — pjesma, tada ime postaje još dopadljivije. Nezgodna je u tome što se ne uklapa u naš morfološki sustav te se ne može sklanjati.

Carmen biva od heb. Karmél. Ovako se imenuje jedno brdo u Palestini, izvorno, pak, znači »brdo«. »Od istoga su i Karmel, Karmela, Karmelita.

MERIMA. — Bez ikakva se suzdržavanja smatra da je Merima isto što i Merjema/Mejrema. Tako u »Turcizmima u srpskohrvatskom jeziku« A. Škaljić pri natuknici Merima upućuje na Mejremu. I. Smilović misli kako je ovaj oblik modifikacija imena Merjema (v. Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini). Znači da potječe od tur. Meryem, što odgovara imenu Mariji, koja je k nama stigla drugim putem. Od turskoga bi, dakle, predložka u nas bile inačice Merjema, Mejrema i Merima. Teško je objasniti kako je na našem tlu mogla nastati Merima od tur. Meryem. Koliko mi je poznato, nitko to dosada nije uspješno izveo. Ostalo se tek pri goloj tvrdnji. Ovdje kao da je najuvjerljivije to što ga pretežno nadijevaju Muslimani, pa je stoga i ime orijentalnoga podrijetla. Uzme li se u obzir da se Merima nalazi i u bugarskom jeziku, ovakva je tvrdnja jedva održljiva. Uz to pripominjem da iste nije među turskim imenima. Prihvaćam mišljenje po kojemu je Merima od grč. mérimna — skrb, briga. Skup mn > m.

ROSAMUNDA. — U čitankama za srednje škole uz Prešernovu Rosamundu stoji obično u podtekstu kako naslov znači »svjetska ruža.« Na izgled je ime složeno od lat. rosa — ruža i mundus — svijet. Kako vanjska strana prečesto vara, ni ovdje nije izostala zamka. Ime je njemačko, glasi Rosamunde — ona koja je ugledna braniteljica. Složena je od germ. hrop — slava, ugled i mund, munt — obrana, zaštita. — Češće se susreće kao Rozamunda. U ovakvu položaju glas s prelazi u z.

SPIRIDON/ŠPIRIDON — DUŠAN. — Obično se uzima kako je dato ime u svezi s latinskim glag. spirare — disati, puhati, odnosno kako je postalo od njega, pa bi onda odgovaralo našem Dušanu koji je stvoren od kor. morfema duh/dah/dihati. No potpuno je slučajna fonemska jednakost imena Spiridona i lat. glagola. Ime je grčko: Spyridōn. Nastalo je od spyrís, gen. -ídos — košara za kruh. Sigurno se ne bi raširilo da njegovim nositeljem nije bio jedan katolički svetac.

Glas š umjesto s primljen je iz tal. -ven izgovora.

SUZANA. — Izvorni je oblik Susana, ali je s prešlo u z zbog međusamoglasničkoga položaja. Suzana mnoge podsjeća na imenicu suzu. Nekoliko mi je matera potvrdilo da su imale na umu suze kada su djetetu nadjele ovo ime. Iako nema ništa s našom riječi, ipak je ime dosta poetično. U lat. je Susanna od grč. Sousanna < heb. šošā-nā^h, šošān, šūšān — ljiljan, lijer.

.....

Na koncu ovoga kratkog izleta po osobnim imenima tuđega pod-
 rijetla velim kako je dotaknut tek dijelak. Imenarstvo je prepuno bre-
 menitih pitanja. Bez kolebanja je moguće reći jedno: malo je prihvat-
 ljivo ono značenje što se nudi na prvi mah, samo od sebe. U tome
 se redovito krije stupica, kako svjedoče i navedeni slučajevi. Sretnije
 je poći od uvjerenja da takvo ime ne znači ono što se čini da znači.
 Na taj se način može izbjeći krivo tumačenje.